

Милена СТОЈАНОВИЋ СТОШИЋ
ORCID 0000-0002-8955-8435
Педагошки факултет у Врању
Универзитет у Нишу
Љубинка ПЕТРОВИЋ
Независни сарадник

УДК 316.644-057.86:[37.033:502/504
373.211.24
37.033:502/504-053.2
- стручни рад -
DOI: 10.5937/gufv2501065S

СТАВОВИ ВАСПИТАЧА О УПОТРЕБИ РЕЦИКЛАЖНИХ МАТЕРИЈАЛА У РАДУ СА ДЕЦОМ У ГОДИНИ ПРЕД ПОЛАЗАК У ШКОЛУ

Сажетак: У раду се разматрају ставови васпитача о употреби рециклажних материјала у раду са децом предшколског узраста. Интеграцијом ликовних и еколошких садржаја кроз рад са овим материјалима подстичу се стваралачки израз, самосталност, развој практичних знања, као и еколошке свести код деце. Циљ рада је да се испита да ли и колико често васпитачи користе материјале за рециклажу, као и који су позитивни ефекти оваквог рада, у складу са савременим програмским основама предшколског васпитања. Истраживање је спроведено на узорку од 50 васпитача који раде са децом у години пред полазак у школу.

Кључне речи: рециклажни материјали, стваралачки израз, самосталност, развој еколошке свести, васпитна пракса.

Увод

Креативно изражавање деце стваралачки је чин који укључује машту и оригиналност. Чим је дете способно да манипулише оловком и њоме свуда оставља трагове (што се дешава око друге године живота), његов фокус је на самом процесу и ужитку који му исти пружа. Дете се на овом узрасту, у суштини, игра, али и развија самопоуздање уколико је подржано од стране околине. Дечје ликовно стваралаштво најбоља је вежба и самосталности и независности, јер је осећај личног постигнућа најбољи мотив за даље учење и истраживање (Eisner, 1978). Такође, ликовно обликовање и уметност уопште, могу побољшати учење млађе деце и унапредити њихове когнитивне вештине (Hanna, 2011).

* milenas77@gmail.com

У начину на који се дете односи према стваралачком изражавању огледа се и његов однос према свету који га окружује, као и према самом себи. Повучена, несигурна деца понављаће увек исте мотиве, не усуђујући се да одступе од устаљене, прихваћене шеме, што може успорити њихов развој. Уколико је ликовни израз спонтан и оригиналан, начин на који дете представља објекте стално се мења, јер дете истражује. Важно је препознати значај слободног ликовног изражавања и избегавати инсистирање на шаблонима и стереотипним решењима. Како наводи Филиповић (2015), подржавање аутентичног израза код деце утиче на развој њихове самосталности, самопоуздања и способности за креативно мишљење. Ипак, у симболичкој игри и опонашању деце у раном узрасту, и имитација има своју важну улогу у когнитивном и социјалном развоју.

Као подстицај на ликовно стварање често могу послужити и сами ликовни материјали који се понуде детету. Упорно коришћење истих ликовних техника и материјала током васпитно-образовног рада може утицати на смањење подстицајне климе, те довести до инхибирања креативног понашања деце. Стога је неопходно понудити деци, од најранијег узраста, разноврсне ликовне материјале, али и оне материјале који не спадају у стандардне ликовне материјале, попут материјала за рециклажу. У савременом васпитно-образовном контексту све се више истиче значај коришћења различитих врста материјала – од класичних до алтернативних – који могу бити структурирани или полуструктурирани. Структурирани материјали су они са јасно дефинисаном наменом и обликом, као што су бојице, четкице, маказе и шаблони, док полуструктурирани материјали, попут рециклажних и природних материјала или различитих врста отпадних материјала, омогућавају слободнију интерпретацију и подстичу креативно изражавање (Линије лета, 2020).

Рад са полуструктурираним материјалима не подразумева само ликовно обликовање, већ и повезивање са другим аспектима учења – моторичким, когнитивним, социјалним и емоционалним. Употребом ових материјала развија се свест о одрживом развоју, као и осећај одговорности за заштиту животне средине. У том смислу, овај рад настоји да истражи како васпитачи доживљавају и примењују рециклажне материјале у раду са децом, те у којој мери препознају њихов потенцијал у васпитно-образовном процесу.

Теоријски оквир

Бављење ликовним активностима омогућава детету развој свих аспеката личности: креативних, чулних, моторичких, емоционалних, социјалних и сазнајних (Вечански, Васиљевић Благојевић, Маринковић, 2017). У раним годинама 20. века бројни уметници започели су са експериментисањем материјалима и променом устаљеног приступа

уметности. Уметници су стварали радове који су били објекти у простору, скулптуре направљене од отпадног материјала или материјала и предмета којима је промењена намена. Један од најистакнутијих примера је Пикасова *Глава бика*, где је уметник променио намену предметима, и од седишта и волана бицикла направио своју чувену скулптуру. Уметници попут Голдсвортија, Деневана и Доертија (Andy Goldsworthy, Jim Denevan, Patrick Dougherty) користили су, у својој уметности, материјале пронађене у природи. Асамблажи Раушенберга (Robert Rauschenberg), скулптуре Невелсон (Louise Nevelson) и Чемберлена (John Chamberlain), такође, јесу примери уметности настале од материјала за рециклажу. Чувени британски уметник Бредфорд (Robert Bradford) познат је управо по својим монументалним скулптурама људи и животиња, насталим од поломљених и одбачених играчка и осталих пластичних предмета: чешљева, дугмића, штисаљки за веш. Његове скулптуре од рециклажних материјала део су неких од најзначајнијих уметничких колекција.

Многи музеји и галерије пружају нам увид у уметност која не само да је визуелно привлачна, већ и подсећа на значај одрживости животне средине и креативности уметника.

Материјали као што су пластичне и картонске амбалаже, тканине, делови механичких уређаја, вуна и жица, као и алати који могу произвести или симулирати ефекте традиционалних материјала који се користе у уметничким активностима, могу послужити као подстицаји за деčју игру и ликовно обликовање (Хаџи-Јованчић, 2012).

Према ауторима Брањешевић и сарадници (2019), пружајући деци прилику да се играју и експериментишу (са) овим материјалима и предметима, да их преобликују, омогућавамо им стицање разноврсних практичних и животних искустава, развијамо смисао за креативно понашање и стварање и утичемо на унапређење еколошке свести деце. Преобликујући отпадне материјале у нове целине, дете се директно укључује у разне делатности којима се баве одрасли. Том приликом се оно среће са разним, себи мање доступним предметима, који су ван његовог света игре и купљених, готових играчака.

Стручни рад под називом *Стварање навике рециклирања у раном детињству: одржива пракса у Шпанији*, дискутује о важности стварања навике рециклирања у раном детињству, те аутори закључују да би образовање о одрживости требало да буде имплементирано у свакодневну рутину предшколских установа (Buil, Roger-Loppacher, Tintore, 2019).

Основе програма предшколског васпитања и образовања (2018) наглашавају да се деца развијају кроз интеракцију са људима, просторима и предметима, и да је васпитно-образовни процес заснован на игри, пројектним активностима и истраживању. У том контексту, материјали за рециклажу имају велики потенцијал.

Методолошки оквир

Циљ рада је анализа ставова васпитача о употреби рециклажних материјала у васпитно-образовном раду са децом у години пред полазак у школу. Примењена је дескриптивна метода. Истраживачки инструмент био је анкетни упитник конципиран за потребе овог рада. Узорак је чинило 50 васпитача из ПУ „Чика Јова Змај” у Београду. Сви подаци анализирани су на нивоу узорка и резултати имају информативни карактер.

Циљ истраживања операционализован је кроз следеће задатке:

1. Испитати колико често васпитачи користе материјале за рециклажу у раду са децом, као и које врсте тих материјала најчешће примењују;

2. Испитати ставове васпитача о ефектима примене рециклажних материјала на децу креативност, самосталност, мотивисаност и развој еколошке свести.

Анализа и интерпретација резултата

У наставку су табеларно приказани резултати истраживања у складу са два дефинисана истраживачка задатка.

Табела 1. Учесталост примене и врсте материјала за рециклажу

<i>Питање</i>	<i>Одговор</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Учесталост примене</i>	Да, често	43	86%
	Ретко	4	8%
	Не користим	3	6%
<i>Врста материјала</i>	Картонска амбалажа	17	34%
	Пластична амбалажа	17	34%
	Текстил	9	18%
	Жица	1	2%
	Вуна	1	2%
	Најлон	1	2%
	Нешто друго	3	6%
	Отпадни грађевински материјал	0	0%

Резултати истраживања потврђују значајну примену рециклажних материјала у васпитно-образовном раду са децом предшколског узраста. Већина васпитача (86%) редовно користи ове материјале, што је у складу са модерним приступима који укључују еколошко образовање као саставни део васпитно-образовног програма (Buil, Roger-Lopacher, Tintore, 2019). Употреба материјала за рециклажу подстиче стваралаштво и развој креативних способности, истовремено промовишући одрживост и еколошку свест деце.

Табела 2. Ставови о ефектима примене материјала за рециклажу

<i>Питање</i>	<i>Одговор</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Мотивисаност</i>	Деца су веома заинтересована и мотивисана за рад са рециклажним материјалима	47	94%
	Деца нису мотивисана за рад са овим материјалима	3	6%
<i>Креативност</i>	Примена ових материјала подстиче оригиналност и развој креативних способности	24	48%
	Употреба захтева усклађивање особина материјала са коначним производом, што захтева креативност	23	46%
	Не подстичу креативност	3	6%
<i>Еколошка свест</i>	Рециклажни материјали подстичу еколошку свест код деце	43	86%
	Рециклажни материјали не утичу на развој еколошке свести	7	14%
<i>Самосталност</i>	Деца су веома самостална и успешно рукују рециклажним материјалима	36	72%
	Деци је потребна помоћ васпитача у раду са овим материјалима	14	28%

Најзаступљенији материјали у раду са децом јесу картонска и пластична амбалажа (по 34%), због њихове доступности и разноврсности примене. Мањи проценат коришћења текстила (18%) и других материјала, попут вуне и жице (по 2%), указује на потребу за обукама које би васпитачима омогућиле проширење избора материјала и већу разноврсност у активностима. Како наглашавају Рот и Енгел (2019), активностима које укључују алтернативне и рециклажне материјале значајно се унапређује деčја свест о екологији и развијају се вештине решавања проблема.

Висока мотивисаност деце (94%) за рад са рециклажним материјалима потврђује њихов едукативни потенцијал. Овај налаз у складу је са истраживањем Гринфилда (2004), који истиче да активности са материјалима за рециклажу подстичу маштовитост и оригиналност код деце. Васпитачи су, такође, приметили да рад са овим материјалима развија различите аспекте креативности: док 48% сматра да се на тај начин подстиче развијање нових и оригиналних идеја, 46% њих указује на то да деца усмеравају пажњу на својства материјала и њихово усклађивање са коначним производом, што подразумева примену проблемског мишљења (problem-solving) као важне компоненте стваралачког процеса.

У раду са рециклажним материјалима, 86% васпитача истиче њихов утицај на развој еколошке свести код деце, што је усклађено са савременим истраживањима која наглашавају значај коришћења материјала из окружења за развој еколошког размишљања (Phillips & Stephens, 2021; Kehm & Ying, 2010). Поред тога, интеграција ових материјала у активности

омогућава деци да стекну практично искуство и повежу учење са реалним животним ситуацијама, што је неопходно за разумевање концепата одрживости.

Што се тиче самосталности, 72% васпитача оцењује да су деца веома самостална у раду са овим материјалима. Овај налаз у складу је са истраживањима Милера и Дина (2015), који наглашавају да рециклажни материјали пружају деци слободу да истражују и развијају иницијативу у решавању задатака. Овакве активности не само да подстичу самосталност, већ и доприносе развоју осећаја одговорности према животној средини. Ово подржава приступ према коме деца треба да имају активну улогу у планирању и реализацији активности, што је једно од полазишта програма „Године узлета”. Са друге стране, подаци такође указују на потребу за већом професионалном подршком васпитачима у осмишљавању ситуација у којима ће се рециклажни материјали интегрисати у пројектно планиране контексте учења.

Закључак

Употреба рециклажних материјала у раду са децом у години пред полазак у школу представља вредан васпитно-образовни ресурс који значајно доприноси развоју деље креативности, подстиче високу мотивисаност за учење кроз игру и омогућава већу самосталност у активностима. Такви материјали, захваљујући својој разноврсности и отворености за интерпретацију, омогућавају индивидуализацију приступа и подстичу децу на истраживање и решавање проблема. Истовремено, њихова примена доприноси развоју еколошке свести и одговорног односа према окружењу, што је у складу са циљевима одрживог образовања у предшколском узрасту.

Савремени програмски оквири и педагошка теорија подржавају интердисциплинарне приступе, који повезују уметност, екологију и игру, што додатно оправдава употребу рециклажних материјала у васпитно-образовном процесу. Резултати истраживања на узорку од 50 васпитача указују на то да се ова пракса већ у великој мери примењује, при чему васпитачи препознају њен значај и исказују спремност за даљу примену. Ипак, уочена је потреба за додатном стручном подршком у виду усавршавања и доступне литературе како би се употреба ових материјала примењивала систематски и у складу са савременим програмским смерницама.

Иако су резултати охрабрујући, важно је напоменути да су они базирани на субјективним проценама васпитача и на узорку ограниченом на једну предшколску установу. Будућа истраживања требало би да обухвате веће и разноврсније узорке како би се постигли боља репрезентативност и дубље разумевање утицаја оваквих активности.

Литература

1. Buil, P., Loger-Loppacher, O., Tintore, M. (2019). Creating the Habit of Recycling in Early Childhood: A Sustainable Practice in Spain. *Sustainability*, 11(22), 6393, 1-19. <https://doi.org/10.3390/su11226393>
2. Вечански, В., Васиљевић Благојевић, М., Маринковић, Т. (2017). Развојни потенцијал ликовних активности на предшколском узрасту. *Настава и васпитање*, 66(2), 367–380. <https://doi.org/10.5937/nasvas1702367V>
3. Врањешевић, Ј., Калезић Вигњевић, А., Златаровић, В., Коруга, Д., Јерковић, Д., Белензада, М., & Лакићевић, О. (2019). *Вртић као сигурно и подстицајно окружење за учење и развој деце: Приручник за васпитаче*. Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. https://www.unicef.org/serbia/media/13976/file/vrtic_kao_podsticajno_okruzenje_vodic.pdf
4. Greenfield, P. M. (2004). Environmental Education through Artistic Exploration: The Role of Recycled Materials. *Journal of Arts in Education*, 13(3), 45–58.
5. Eisner, E. W. (1978). What do Children Learn When They Paint? *Art Education*, 31(3), 6-10. <https://doi.org/10.2307/3192254>
6. Јовановић, В. (2016). Ставови васпитача о способностима децјег креативног изражавања у ликовним активностима. *Узданица*, 8(2), 161–173. УДК: 37.036-053.4:73
7. Kehm, B., & Ying, Y. (2010). Early Education for Sustainability: Recycling Practices in Kindergarten. *International Journal of Sustainability in Early Education*, 5(1), 12–24.
8. Miller, C., & Dean, P. (2015). Creativity and Recycling: Educational Practices for Preschool Children. *Early Childhood Education Quarterly*, 22(4), 105–117.
9. Министарство просвете, науке и технолошког развоја. (2020). *Линије лета: Водич за уређење простора у децјем вртићу*. Филозофски факултет Универзитета у Београду, Институт за педагогију и андрагогију.
10. Roth, D., & Engel, L. (2019). Promoting Environmental Awareness in Preschool through Creative Recycling. *Sustainability Education Review*, 8(2), 89–102.
11. Селаковић, К., Ивановић, М. (2016). Полуобликовани, отпадни и рециклирани материјали у ликовним и музичким активностима и унапређење еколошког васпитања деце предшколског узраста. *Зборник радова Учитељског факултета у Ужицу*. 19(18), 207-222. ISSN 1450-6718. УДК 37.033-053.4:502/504
12. Филиповић, С. (2015). Смисао, значај и функција ликовног васпитања и образовања. *Зборник факултета ликовних уметности у Београду: Уметност и теорија*, 1(1), 26-37. ISSN 2406-2162. УДК 7.01(082)
13. Phillips, J., & Stephens, G. (2021). Building Creative Spaces: The Role of Recyclable Materials in Early Education. *International Arts and Education Journal*, 15(1), 64–82.
14. Hanna, G. (2011). *The Arts and Human Development: Framing a National Research Agenda for the Arts, Lifelong Learning, and Individual Well-Being*. Washington: National Endowment for the Arts. Retrieved May, 2 from the World Wide Web <https://www.arts.gov/sites/default/files/TheArtsAndHumanDev.pdf>

15. Хаџи Јованчић, Н. (2012). *Уметност у општем образовању: Функције и приступи настави*. Београд: Учитељски факултет и Клет.

Milena Stojanović Stošić
Ljubinka Petrović

PRESCHOOL TEACHERS' ATTITUDES TOWARD THE USE OF RECYCLED MATERIALS IN WORKING WITH CHILDREN IN THE YEAR BEFORE SCHOOL ENTRY

Summary: *This paper explores preschool teachers' attitudes toward the use of recycled materials in working with preschool-aged children. By integrating artistic and environmental content through the use of these materials, children's creativity, independence, practical skills, and environmental awareness are encouraged. The aim of the study is to examine whether, and how often, teachers use recycled materials, as well as to identify the positive effects of such practices in accordance with modern preschool education frameworks. The research was conducted on a sample of 50 preschool teachers working with children in the year before starting school.*

Keywords: *recycled materials, creative expression, independence, environmental awareness, educational practice.*

Примљено: 20. 1. 2025. године.

Одобрено за штампу: 10. 4. 2025. године.